

ההשקיה בשטחי הכפר

כתב: גדעון חרובי

בשנים הראשונות להקמת הכפר ועד לשנות החמישים הושקו השדות והפרדסים בהצפה. כיוון שבאותה תקופה לא היו צינורות אלומיניום, צינורות פלסטיק, ממטרונים, טפטפות וכדומה.

הממטרות הראשונות היו ממטרות סביבון בעלות שתי כנפים ארוכות מתוצרת "לגו". השתמשו בהן בעיקר בגינות המגרשים, כשהממטרה הורכבה על "כן" נייד שחובר לרשת המים בצינור גומי והייתה מועברת ממקום למקום.

בגן הירק המשותף - בשדה ד' ובכרם היתה מערכת של "סקינר", כלומר קווי צינורות מברזל מְגוּלוֹן בקוטר 1 צול ובאורך של כמה עשרות מטרים. בצינורות נקדחו חורים והורכבו פומיות (דיזות) במרחק של מטר אחת מהשניה. הצינורות הוצבו על רגליים בגובה של כ-80 ס"מ מהקרקע. בראש הקו חובר מכשיר ה"סקינר", מתקן הידראולי שעבד בלחץ המים וסובב את הקו ב- 120° מצד לצד. הנעת המכשיר היתה ע"י לחץ המים והמכשיר היה מועבר מקו לקו. סילוני המים שפרצו מהפומיות השקו את השטח.

מאוחר יותר הופיעו ממטרות הפטיש האוסטרליות ותוך זמן קצר ייצרו אותן בארץ בבתי החרושת של "נען" ו"לגו". בהתחלה רשתו חלקות בצנרת קבועה של צינורות ברזל 1 צול. הממטרות הורכבו על זקפים מצנורות של $\frac{3}{4}$ צול בגובה מטר אחד שהוצבו במרחק של 12 מ' אחד מהשני וכזה היה המרחק בין הקווים.

השינוי הגדול היה בשנות החמישים עם הופעת צינורות האלומיניום בקוטר 2 צול ו-3 צול. הצינורות העבירו כמויות גדולות של מים ללא שינוי בלחץ בין הממטרה הראשונה לאחרונה. ניתן היה להשקות בקוים יותר ארוכים, והעברת הקוים הייתה פשוטה וקלה.

הופעת הצנרת הפלסטית, היתה מהפכה בהשקיית שטחי המטעים. צנרת קבועה ללא צורך בהעברות. יש לציין שהמעבר להשקיה בהמטרה חייב לחץ מים גבוה יותר וליד הבארות הותקנו משאבות לחץ ("בוסטרים").

הברזים הקוצבים - "הברמדים" תרמו גם הם תרומה גדולה. בטרם היותם היו סוגרים את הבארות בשעה 10 בלילה, ע"מ שחברים לא יצטרכו לנסוע בלילה לשדות ולסגור את הברזים. אך סגירת הבארות כשהקוים נשארו פתוחים גרמה לניקוז כמויות גדולות של מים מכל הצנרת המרכזית לאיזורים היותר נמוכים. "הברמדים" שיפרו את ההשקיה כיוון שאפשר היה לכוון ולדייק בכמויות המים שהוקצבו לכל השקיה.

מערכת ההשקיה בפרדסים היתה עשויה מצינורות בטון. בשנת 1932, מדרום מזרח לבית הגדול, הוקם מפעל לייצור צינורות בטון. את הצינורות בקטרים הגדולים יצקו כשבתוכם רשת פלדה (או ברזל) והם נקראו על שמו של המהנדס וְיָאֲנִיָּי ממציא השיטה. הצינורות הפנימיים בקוטר של 6 צול היו ללא רשת. שיטת ההשקיה בפרדסים נקראה לפי דבריו של רפאל בלטינסקי "שיטת ההשקיה הקליפורנית" כלומר מהשיקף של כל חלקה נמתח קו של צינור בטון 6 צול בניצב לשורות המטע. על הקו בין כל שתי שורות הוצבה בריכת בטון בקוטר כ-40 ס"מ ובתוכה ברז. המים שיצאו מבריכת הבטון נשפכו לבריכת עפר שנבנתה סביבה וממנה היו מכוונים את המים לתעלת עפר שנמשכה לאורך כל שורת העצים. בין כל שני עצים בנו קירות עפר ונוצרה "צלחת מרובעת". בעזרת טוריה היו פותחים פתח "בצלחת" וחוסמים לידו את התעלה וע"י כך הוטא זרם המים לתוך הצלחת. הפעולה הזו הייתה מתחילה מסוף השורה, עד שהגיעו לצלחת הראשונה הקרובה לבריכה. אז היו סוגרים את הפתח לתעלה ומעבירים את המים לתעלה השנייה.

כשגמרו להשקות 2 שורות מהבריכה הראשונה, פתחו את הברז בבריכה השנייה וסגרו את הבריכה הראשונה.

מטעמי היסכון התקינו בריכת בטון אחת לשתי שורות עצים, והיו מקומות שהשקו מאותו קו בריכות שתי חלקות פרדס של שני חברים שהקו עבר בין שניהם וההשקיה הייתה לשני הצדדים. לא היו אז מְדֵי מים בחלקות והחיוב עבור המים היה לפי הערכה.

כדי למנוע פיצוצים בקו הבריכות התקינו בראשו במקום הגבוה בשטח צינור עודפים אנכי, בגובה של כ-2 מ' ודרכו נשפכו המים החוצה במקרה של עודף לחץ או עודף מים בקו. כתוצאה מסגירת הבריכות בזמן ההשקיה וכדומה.

בהשקיה הבאה, היות שהתעלה היתה חסומה בקירות הקטנים שהיטו את המים לצלחות, הישקו הפוך. התחילו "בצלחת" הקרובה לבריכה וסיימו בצלחת הרחוקה. נשמע מסובך, לאו דווקא. אני זוכר שהשקיית כל הפרדס – קרוב ל-5 דונם – היתה לוקחת 3-4 שעות (אם לא חסרו מים במערכת) והיה זמן תוך כדי ההשקיה גם לנכש בטוריה את העשבים. כך היתה תמיד החלקה נקיה מעשבים.

כשעברו להשקות בממטרות שהוצבו על קווי הפלסטיק התכסה השטח עד מהרה בעשבים שונים, ורק כעבור כמה שנים למדנו להשמידם ע"י ריסוס השטחים בחומרים כימיים.

כיום קיימות מערכות השקיה מתקדמות כשבעזרת מחשב ומודדי לחות פותחים וסוגרים את המים.